

Geef uw stem een gezicht

Het zijn roerige tijden voor deze coalitie. Het Museumplein was al goed voor vijf kamerzetels, deze 2 oktober. Maar deze coalitie blijft zich hard maken voor een directe band tussen kiezer en gekozene. We krijgen eindelijk een districtenstelsel! Hoewel het ongenoegen over het districtenstelsel niet genoeg is om een Museumplein te vullen, houden ook deze plannen van het kabinet de critici bezig. Een onderbelicht aspect is hierbij de gevolgen van het nieuwe kiesstelsel voor politieke partijen. Aangezien wij onszelf de meest democratische partij van Nederland noemen, is het wellicht aardig om de gevolgen van het districtenstelsel op onze partij los te laten.

DOOR MICHIEL SCHEFFER EN GERHARD BRUNSVELD

Zoals bij zo veel wetgeving schuilt de ware betekenis van de wijziging van de kieswet in de details. De intentie van het districtenstelsel is, in theorie, om de band tussen kiezer en gekozene te versterken. Of dit nobele doel daadwerkelijk wordt gerealiseerd is geheel afhankelijk van de uitvoering ervan. Die uitvoering ligt geheel bij de politieke partijen en is daarvan afhankelijk. Om de impact van het nieuwe stelsel op D66 te bemeten eerst de hoofdlijnen.

Het nieuwe stelsel

Een kiezer heeft in het nieuwe stelsel twee stemmen: één stem voor een landelijk lijst en één stem voor een districtenlijst. Op basis van de uitslag van de landelijke lijst wordt het aantal zetels per partij bepaald. Ten minste 75 kamerzetels worden ingevuld via de uitslag op de landelijke lijst en de overige 75 zetels kunnen worden ingenomen door districtskandidaten uit een van de 20 kiesdistricten. De districten kunnen afhankelijk van bevolkingsomvang tussen de 2 en de 5 kamerleden afvaardigen. Een eis is wel dat elk van deze kandidaten ten minste 50% van de kiesdrempel van het district haalt. Het kan dus dat niet alle districtszetels worden toegewezen en dan neemt het aantal landelijk toegewezen zetels toe.

Partijen (kiesverenigingen) dienen minstens een landelijke lijst in te dienen. Regionale lijsten alleen kan niet (jammer voor de Fryske Nationale Partij). Daarnaast worden de districtlijsten ook op basis van landelijke bepalingen ingediend. Dat wil zeggen dat regionale lijstverbindingen niet kunnen (tenzij er sprake is van een landelijke lijstverbinding). Dat wil ook zeggen dat de kandidaatstelling per district door de landelijke partij moet worden gefiatteerd. Ten slotte hoeft een districtskandidaat niet in het district woonachtig te zijn, maar mag hij/ zij niet op meer dan één districtlijst voorkomen. In de toelichting op de wet wordt gesteld dat partijen een regionale kandidaatstellingsprocedure kunnen voeren, maar hierin vrij zijn. Ook de districtlijsten kunnen door de landelijke partijorganisatie bepaald worden.

Gestalte geven

Een eerste effect van het nieuwe kiesstelsel voor D66 is dat bij de huidige omvang en stemverhouding D66 in geen enkel district een districtszetel zal halen. Daartoe is immers in de grootste districten (met vijf zetels) 20% van de stemmen noodzakelijk. D66 heeft nog nooit in de geschiedenis die score in enig district gehaald (ook niet in 1994). Dat betekent ceteris paribus dat een partij die de rechtstreekse band tussen kiezer en gekozene hoog in het vaandel draagt zelf die directe band niet kan realiseren zonder enige actie te ondernemen.

Een neveneffect is dat afgezien van plaatselijke heroïek of landelijke aura een stem voor een districtskandidaat van D66 een verloren stem is. Dat wil zeggen dat D66 stemmers geheel vrij zijn om te gaan kiezen voor kandidaten van andere partijen. Kandidaten van andere partijen zullen naar de stemmen van D66 vissen. Omdat deze districtsstem geen invloed heeft de omvang van de partijen heeft deze stem ook geen invloed op de coalitievorming. Het enige effect is dus het versterken van de sociaal-liberale stroming in andere partijen...

Een tweede effect is dat regionale lijstverbindingen niet kunnen. De situatie dat D66 in Limburg een lijstverbinding aangaat met GroenLinks en in Groningen met de VVD is dus onmogelijk. Ook stembusakkoorden kunnen niet. D66 Gelderland kan dus niet Nijmegen aan de VVD gunnen en steun krijgen van de VVD voor een kandidaat in Gelderland Noord. Het is ook niet mogelijk om een regionale charismatische figuur te benoemen die buiten de partijen staat, althans niet zonder instemming van het Landelijk Bestuur.

Een derde effect is dat de spanningen tussen de landelijke partijorganisatie en de regio kunnen gaan stijgen. Er is geen verplichting voor partijen om een lijst in de districten te voeren. Een landelijke lijst volstaat. Bovendien kunnen kandidaten op de landelijke lijst ook op districtlijsten staan. Partijen zijn dus in beginsel niet verplicht hun intern verkiezingssysteem te veranderen en kunnen vanuit een landelijke kandidaatstelling "niet-lokale" kandidaten in een district parachutereren. De kieskring staat dan feitelijk machteloos en kan alleen haar steun onthouden dan wel een stemverklaring ten gunste van een andere kandidaat in een andere partij geven.

Kortom daar waar er geen bedreigende werking van het nieuwe stelsel naar D66 uit gaat is voor D66 allereerst de vraag of ze uit oogpunt van realisme alleen cosmetisch of niet aan het nieuwe stelsel mee doet of daadwerkelijk districtskandidaten lanceren, ook al is dat op het eerste gezicht zinloos. Niet daadwerkelijk gestalte geven aan de districtlijst is een diskwalificatie van het stelsel. We zijn het aan onze stand verplicht om dit stelsel vorm te geven. Een vrij marginale invoering bestaat er uit de top kandidaten op de landelijke lijst ook elk een district te geven. Dat vergt relatief weinig inspanning maar komt toch neer op een dubbel mandaat, waarbij de facto het landelijk mandaat voorrang zal hebben. Een meer fundamentele invoering behelst het door de kiesdistricten opstellen van een eigen lijst met één kandidaat. Hier zal dan de vraag zijn of het om een landelijke kandidaat gaat (een minister of zittend kamerlid) dan wel om een

kandidaat met een regionale inbedding (een burgemeester of wethouder dan wel een bekende sporter of ondernemer etc.).

Herstructurering

Het werkelijke debat is voor D66 hoe we het nieuwe kiesstelsel integreren in een strategisch concept en dan in een verkiezingsprocedure. Het nieuwe stelsel kan een forse bron van spanning worden tussen het landelijke en het districtsniveau. De wijze van invoering zegt ook iets over de identiteit die we als partij willen hebben. Een slordige invoering staat garant voor spanningen in de tent. Arnhem, Leiden en Utrecht (waar nog de grootste kans op een districtszetel bestaat) kunnen hun borst alvast nat maken. Daar komt bij dat in de vier grootste provincies met meerdere kiesdistricten een 'nieuwe' bestuurslaag kan ontstaan. Tussen afdeling en provincie zal het district een vorm moeten krijgen, al was het alleen al om de districts-kandidaat een plek te geven van waaruit hij/zij zijn district kan bedienen. In een partij waar het kader al dun is een bijzondere uitdaging. Let wel dat het juist in deze districten gaat om een kans op een zetel.

Het nadenken over dit soort vragen is geen zaak om op de lange baan te schuiven. Indien het nieuwe kiesstelsel in 2007 toe-

gepast wordt dan dient uiterlijk najaarscongres 2005 de nodige reglementswijzigingen doorgevoerd te zijn. Gelet op de heikele punten die daarbij komen kijken zijn we al krap bij tijd, want dit gaat de partij echt aan.

Een jaar Balkenende brengt verplichtingen met zich mee. Onze dadendrang heeft wellicht ondoordachte gevolgen. De partij zal in ieder geval op de gevolgen van het districtenstelsel moeten anticiperen en nadenken over mogelijke herstructureringen binnen de partij. Dit lijkt een interne partijorganisatie discussie, maar het resultaat is dat D66 als eerste partij belang hecht aan de districten en de verankering ervan in de landelijke politiek.

Michiel Scheffer en Gerhard Brunsveld zijn Directeur en Projectmedewerker bij Polisema BV in Nijmegen en waren resp. Voorzitter en Secretaris van de Programmacommissie van D66 van 1997 tot 2002.

De intentie is de band tussen kiezer en gekozene te vergroten